

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА
ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
Факультет музичного мистецтва
Кафедра оркестрових інструментів

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Методичні рекомендації
для здобувачів спеціальності 025 «Музичне мистецтво»
ОП «Оркестрові струнні інструменти»

Харків, 2024

УДК 780.61:378.147.041](072)

З-69

Друкується за рішенням науково-методичної ради ХДАК
(протокол № 13 від 29.04.2024 р.)

Рекомендовано кафедрою оркестрових інструментів
(протокол № 9 від 27.03.2024 р.)

Рецензенти:

Коновалова І. Ю., доктор мистецтвознавства, доцент, зав.
кафедри теорії та історії музики ХДАК

Гайденко І. А., кандидат мистецтвознавства, доцент, зав.
кафедри оркестрових інструментів ХДАК

Укладач:

С. Ю. Романенко, старший викладач

Зміст самостійної роботи : метод. рек. для
здобувачів спец. 025 «Муз. мистецтво», ОП «Оркестр.
З-69 струнні інструменти» / М-во культури та інформ.
політики України, Харків. держ. акад. культури, Ф-т
музич. мистецтва, Каф. оркестрових інструментів ; уклад.
С. Ю. Романенко. — Харків : ХДАК, 2024. — 9 с.

УДК 780.61:378.147.041](072)

© Харківська державна академія культури, 2024 р.

© Романенко С. Ю., 2024 р.

ВСТУП

Виконавська майстерність професійного музиканта визначається передусім якістю самостійної підготовки. Головною метою самостійних занять є надбання здобувачами освіти технологічних навичок. Це, насамперед, якість тембру звуку й інтонування, пальцева техніка, почуття ритму та метру, ладова техніка та володіння стилями, штрихами та різними прийомами гри. Усі ці навички набуваються здобувачем освіти в процесі систематичної самостійної роботи.

Головними завданнями самостійної роботи здобувача освіти є:

- закріплення музичного матеріалу, опрацьованого із викладачем в класі та самостійне засвоєння нового матеріалу;
- постійне розвинення навичок гри в процесі самостійної роботи;
- вдосконалення майстерності шляхом оволодіння основними видами техніки й елементами виконавської виразності;
- розвинення музичних здібностей та виконавської майстерності шляхом розширення репертуару та музичного кругозору;
- ознайомлення із різними стилями, жанрами та формами творів різних композиторів;
- підкріплення практичних вмінь та навичок теоретичними знаннями із методики роботи над технікою та виконавською інтерпретацією;
- ознайомлення із музикознавчою літературою, навчально-методичними посібниками із курсу;

- прослуховування записів та ознайомлення із виконавськими інтерпретаціями провідних виконавців минулого та сучасності.

Звісно, здобувачі вищої освіти мають добре знати сутність самостійної роботи, але все ж спробуємо розібратися із цим поняттям глибше та розгалужено. Без перебільшення, самостійна робота складає основну частину занять з музичним інструментом. І не тільки тому, що так визначає робоча програма дисципліни, а за фактом. Слід зазначити, що цифри програми підпорядковуються загальній сумі кредитів дисциплін, а реальний об'єм самостійної роботи визначається здобувачами зважаючи на багато факторів. Певною мірою, кількість часу самостійної роботи залежить від зацікавленості в опануванні предметом і майстерністю.

Насамперед, є сенс уточнити термінологію. В методичній літературі ми зустрічаємо поняття як самостійної роботи, так і домашньої. В широкому розумінні, дім – не просто будинок, а місце постійного чи тимчасового мешкання. Даруйте, якщо викладач проводить урок там, де мешкає учень, то така робота начебто домашня, але аж ніяк не самостійна. Ми ще повернемося до поняття домашньої роботи, але ясно, що ці терміни не зовсім тотожні.

В той же час, навчальний процес передбачає наявність аудиторних і самостійних занять, де до аудиторних відносяться індивідуальні та практичні із викладачем (ці рекомендації до всіх дисциплін освітньої програми, пов'язаних з музичним інструментом). Розуміємо, що заняття в навчальному класі, в концертній залі, в репетиторії: тобто в будь-якій аудиторії, але без присутності викладача – є самостійною роботою.

Допускаючи певні умовності, за часів COVID-19 і дії воєнного стану аудиторією може вважатися простір просто неба

при сприятливих кліматичних обставинах. А самостійність роботи буде залежати від наявності чи відсутності викладача. Навіть за умови спостереження за процесом, але невтручанням. Приклад такого нагляду: залишити учня для відпрацювання певного елементу виконавства поза регламентом уроку та переконатися в правильності дій.

Отже, за визначенням педагогічних сайтів, самостійна робота – це форма організації навчального процесу, при якій заплановані завдання виконуються здобувачем під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі.

Ми усвідомлюємо міждисциплінарні зв'язки навчального процесу, тому ці рекомендації стануть в нагоді не тільки для індивідуальних і практичних занять, а також для лекційних з методики, історії та теорії виконавства; практики для майбутніх викладачів.

Загальна педагогіка у відповідності із рівнем продуктивної діяльності виділяє чотири типи самостійних робіт: відтворюючі, реконструктивно-варіативні, евристичні та творчі. А що до музичного мистецтва? Хіба музикування не є безумовно творчістю?

Самостійна робота музиканта дещо специфічна. Її сенс полягає не просто у виконанні завдань, а в постійній досконалості майстерності виконавства. Це наполеглива щоденна праця, відсутність якої навіть протягом невеликого проміжку часу одразу позначається на самій майстерності. Бо дуже значущими є відчуття багатьох груп м'язів і навички мислення.

Протягом всього часу навчання відсоток самостійної роботи зростає від 0 до практично 100, маючи на увазі автономність фахового виконавця. Початкова музична освіта наразі реформується, модернізується. Навчальні плани та робочі

програми визначають елементи самостійності учнів. Але досвідчені викладачі та деякі методики вказують на бажаність більш частих зустрічей з контролем виконання завдань.

Так, початківцям краще не давати самостійних завдань, бо, як відомо, виправляти невірно сформовані навички важко. Поступово набирається досвід та учню доручається закріплення аудиторного матеріалу. От на цьому етапі ми використовуємо термін «домашнє завдання» чи «домашня робота».

Недоліком тривалої заборони самостійності чи неспроможності до виконання завдань є безпорадність випускника початкової освіти, коли учень вміє тільки копіювати технологічні прийоми виконавства за викладачем. Саме на початку тривалої музичної кар'єри мають бути закладені основи самостійної роботи. Є випадки самостійної підготовки до наступних ланок навчання, але тоді ми говоримо про неабиякий талант або геніальність.

Під час навчання в фаховому коледжі, старших класах спеціалізованого ліцею, університеті, академії частка самостійної роботи поступово зростає, що пов'язано зі зростанням кількості технічного та художнього музичного матеріалу, його ускладненням, збільшенням обсягу, необхідністю відпрацювання технічних прийомів, штрихів, удосконалення виконавських компонентів.

Роль самостійної роботи стає важливішою, бо об'єм репертуарних вимог унеможливує виконання всієї індивідуальної програми на уроці. Традиційний розподіл уроку на перевірку домашнього завдання, виправлення помилок, вивчення нового матеріалу, закріплення в музичній освіті перетворюється в планомірну копітку працю від заняття до заняття над частиною програми, одним твором і навіть якимось прийомом.

Після отримання диплому самостійна робота стає сенсом професійного існування та набирає повноцінне значення самостійності. В одному з інтерв'ю Богодар Которович розповідав, як нелегко було самому підготувати перший сольний виступ. І це перебуваючи в статусі непересічного виконавця та лауреату конкурсів. Досвідчені виконавці часто уявляють, як добре було б скористатися порадами своїх колишніх наставників.

Багато музикантів зізнаються, що саме завдяки самостійній роботі почали розуміти сутність виконавства та м'язові відчуття прийомів гри, штрихів та звуковидобування взагалі. Якщо час занять носить консультативний, напрямний характер, то відшліфування відбувається самостійно. Викладач прослуховує результат праці, дає нові вказівки; спільна робота триває.

Окремо зауважимо про самостійну роботу щодо колективного музикування. Вона полягає не тільки у відпрацюванні своєї партії, але й у сумісній злагодженості двох і більше виконавців, груп оркестрів та ансамблів, цілісних колективів. Самостійно готувати музичні твори й уривки до показу керівнику мають ансамблі різних складів, різноманітні камерні ансамблі, квартети тощо.

Саме зміст самостійної роботи начебто зрозумілий: виконання завдань, виправлення вказівок, вивчення програми для публічного виступу, прагнення досконалості виконання. Цей непростий шлях містить безліч важливих складових.

Задля позитивних результатів треба приготуватися до праці, що означає підготовку до гри апарату. Зневага цим правилом може призвести до професійної хвороби, тому дуже важливо стимулювати мозок, розігріти та розім'яти м'язи до

початку занять. Цьому завданню слугують вправи (гами, арпеджіо, подвійні ноти), твори в жанрі етюду.

Скільки для цього потрібно часу та матеріалу? Єдиної відповіді бути не може. Є певні обставини, кількість завдань, кінцева мета, наявність часу, самопочуття нарешті. Із набуттям досвіду здобувачі освіти визначають для себе індивідуальну міру. Головне – регулярна щоденна праця, бо пропущений день самостійної роботи призводить до втрати м'язових відчуттів, інтонаційного набуття та змушує починати послідовний рух до мети ледь не з початку.

Легенда Харківської скрипкової школи Адольф Лещинський (учень Карла Флеша) готував свій апарат на протязі трьох годин, опрацьовуючи за цей час всі зошити вправ Г. Шрадїка, гами мажорні та мінорні зі всілякими штрихами, арпеджіо, подвійні ноти, декілька каприсів. Тільки так вважав себе спроможним працювати із художнім музичним твором.

Вочевидь, це ідеальне уявлення про самостійну роботу. Звичайно, після 45-60 хвилин необхідна перерва, бо перенапруження м'язів до доброго не приведе. Доречною порадою буде поділ добової міри на 2-3 частини: зранку розіграти апарат, потім за своєю часовою можливістю працювати над музичним матеріалом. Це стає в нагоді, якщо здобувач має ще заняття в іншому закладі освіти, лекційні та практичні у ЗВО.

Важливо! За неможливості в якийсь день провести повноцінну роботу необхідно потримати інструмент хоча б мінімальний обсяг часу (навіть півгодини) для того, щоб не втратити безперервну працю над собою. Зворотною стороною необхідно відчутти неможливість досягнення сьогодні певної мети та повернутись до підкорення виконавської майстерності завтра чи пізніше. Не забуваємо про послідовну копітку працю.

Ще кілька зауважень до самостійної роботи. План на день може містити виконання всієї програми або її частки, відпрацювання всього твору або його розділу, удосконалення інтонації або одного технічного прийому. Тобто можна приділити увагу єдиному звуку або вчитися переключатися на різні компоненти виконання. Тільки слід пам'ятати про безперервність руху до своєї мети та вміти розподіляти увагу та сили.

Всі ці аспекти стосуються також і колективного музикування. Занять з керівником недостатньо для успішного виконавства. Інтонаційна досконалість та агогічна злагодженість шліфуються в самостійній роботі. Враховуємо, що музичний слух струнно-смичкового виконавця найкраще формується в ансамблях без темперованих інструментів, камерному оркестрі та, перш за все, квартеті.

Безумовно, самостійна робота як соліста, так і колективу не може містити тільки програвання репертуару. Не завадить прослуховування музичних творів інших виконавців наживо чи в записі з аналізом всіх компонентів та інтерпретації. Самостійна робота здобувача музичної освіти має розвиток від копіювання до самостійної творчості.

Щодо деталізації самостійної роботи із технічним, так званим інструктивним матеріалом і художніми музичними творами, цим темам варто приділити окремі методичні рекомендації.

Навчальне видання

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Методичні рекомендації
для здобувачів спеціальності 025 «Музичне мистецтво»
ОП «Оркестрові струнні інструменти»

Укладач:
Романенко Сергій Юрійович, старший викладач

Комп'ютерний набір С. Романенко

Видається в авторській редакції

План 2024

Підписано до друку 29.04.2024 р. Формат 60x84/16
Гарнітура «Times». Папір для мн. ап. Друк ризограф
Ум. друк. арк. ____ Тираж 100. Зам № ____

ХДАК, 61057, Харків -57, Бурсацький узвіз, 4
Надруковано в лаб. множ. техніки ХДАК